

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

11-12

2023

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti

08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Qo'ng'irotboy Avezimbetovich

Elektron nashr. 1416 sahifa, 5-dekabr, 2023-yil.

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Rae Kvon Chung, Janubiy Korea, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Toshkulov Abduqodir Hamidovich, i.f.d., prof., TDU rektori
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Sharipov Qo'ng'irotboy Avazimbetovich, t.f.d., prof., TDIU rektori
Oblamuradov Narzulla Naimovich, i.f.n., dotsent
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Eshov Mansur Po'latovich, i.f.d., prof., TDIU Akademik faoliyat bo'yicha prorektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Maqsud Abdullayevich, p.f.d., prof., TDIU Moliya-iqtisod ishlari bo'yicha prorektori
Karimov Norboy G'aniyevich, i.f.d., prof., TDIU huzuridagi PKQTMO tarmoq markazi direktori
Hakimov Nazar Hakimovich, f.f.d. TDIU professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., Toshkent Arxitektura-qurilish universiteti katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Nomozova Qumri isoyevna GF universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), dotsent
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Ekspertlar kengashi:

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Imomqulov To'liq Burxonovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Vзаимодействие реального и финансового сектора экономики в современных условиях.....	12
Шарипов Конгратабай Аvezимбетович, Зайнутдинова Умида Джалаловна	
Развитие исламских банковских продуктов в коммерческих банках.....	19
Иноятлова Камола Фуркатовна	
Kreditlashda risklarni boshqarish usullaridan foydalanish.....	23
Abdullayeva Sharbat, Abdullayeva Nozima	
Korxonalarining tashqi iqtisodiy faoliyatdagi raqobatdoshligini ta'minlashda marketingdan foydalanish.....	29
Axmedov Ikrom Akramovich	
Hududlarda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tahlili	36
Butaboyev Maxamadjon, Gaibnazarova Zumrat Talatovna	
Yashil iqtisodiyotga o'tishda xorijiy davlatlar tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari	41
Yavmutov Dilshod Shoyimardonkulovich	
Zamonaviy ekoshaharlar barpo etish va uni tatbiq etish zaruriyati.....	47
Zikrullayev Valixon G'aybullayevich	
Indian Festivals and Nature Conservation: Connecting People for Sustainability	52
Nigora Saidmuradova Aslamovna, Anil Kumar	
Financing clean energy projects in different ways.....	59
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobir ogli	
Теоретические основы развития социальной инфраструктуры	67
Алимова Муниса Юльчиевна	
O'zbekistonda tadbirkorlik subyektlarining raqamli marketingdan foydalanish holati va rivojlanish tendensiyalari.....	71
Sobirjonov Sanjar Sobirjonovich	
Aholiga bank xizmatlarini ko'rsatish tizimini takomillashtirish	81
Uskanov Eldor	
Investitsiya loyihalarini islom moliya instrumentlari orqali moliyalashtirish yo'llari	86
Haydarov O'ral Axmadovich	
"Yashil" iqtisodiyotga o'tishda esg omillar asosida investitsiya kiritishning o'rni va ahamiyati	93
Nosirov Egamqul Ismailovich	
"Enesses" MChJ da marketing muhitini tahlil qilish va takomillashtirish	100
Musyeva Shoira Azimovna	
Использование информационных и коммуникационных технологий в совместных образовательных программах: проблемы и решения.....	107
Ташева Севара Равшановна	
Iqtisodiy globallashtirishning nazariy asoslari.....	111
Abduraxmonov Farxod Abdufarmonovich	
Sanoat korxonalari samaradorligini oshirishning nazariy-amaliy asoslari.....	117
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Fiskal siyosat va soliq to'lovchilar faoliyatini tartibga solishning nazariy masalalari	122
Isroilov Bohodir Ibragimovich, To'rayev Alijon Akmal o'g'li	
Bank daromadlarini oshirishda masofaviy bank xizmatlarini tutgan o'rni.....	128
Xudoyorov O. O.	
Elektron savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish	132
Po'latov Xudoyberdi O'ktamovich	
Ekonometrik modellashirish asosida mavsumiylikning turistik mahsulotlar ishlab chiqarishga ta'sirini kamaytirish usullari.....	135
Xamzayeva Dildfuza Samarovna	
Yuridik shaxslar soliq yukining shakllanish omillari va uni optimallashtirish muammolari	141
Abduturopov Jasurbek Nozimjonovich	
Tadbirkorlik risklari tavsifi va tasniflashning nazariy masalalari	148
Bektemirov Abduxamid Abdumalikovich	
Urban farming	151
Ahmedova Ziyodahon Saydulloxon qizi, Askarov Hasanboy Holdorovich	
A Foreign Experience of Forming Small Business and Private Entrepreneurship Infrastructures (An Example of Usa).....	153
Kosimov Sardor Dilmurodovich, Akbarov Abdulkhamid Akmal ugli	
Principal Protected Notes on the credit rating of National Bank of Uzbekistan	159
Abdug'aniyev Abdulaziz Alisher o'g'li	
Features and Challenges of Digital Transformations in the Service Sector	164
Kurbanova Maftuna Lazizovna	

Kichik biznes va tadbirkorlikning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar.....	170
Kurbonov Jasurbek Pozilovich	
Jamoat transport tizimini raqamli texnologiyalarni joriy etish va ulardan foydalanishning dolzarbligi.....	173
Kushakova Ma'mura Narimanovna	
Transport xizmatlari bozorida marketing faoliyatini mexanizmlarini rivojlanishining asosiy tamoyillari	176
Nosirov Javlonbek Jamoliddin o'g'li, Raxmatov Ziyodullo Nosirovich	
Financing clean energy projects in different ways	179
Botirov Azamat Axmedovich, Fayziyev Samandar Sobri ogli	
O'zbekistonning mehnat migratsiyasidagi hamkorligi haqida ba'zi mulohazalar (Qozog'iston va Rossiya misolida)	187
Azamatova Gulmira Bayirbekovna	
Assessment of management effectiveness in ensuring economic and financial stability	191
Akramova Aziza Abduvohidovna	
Международное сотрудничество Республики Узбекистан в сфере образования	196
Жамалова Гулнора Гуломовна, Айматова Фарида Хуразовна	
O'zbekistoning ekologik muammolariNI bartaraf etish va yashil iqtisodiyotga o'tish yo'nalishlari.....	202
Aliyev Azim Tolip o'g'li	
Экономическая безопасность и факторы влияющие на неё.....	205
Абдишукуров Шерзод Шавкат угли	
Qashqadaryo viloyatida tabiiy resurslardan foydalanish istiqbollari.....	211
Xo'janova Gulshoda Otamurodovna	
Raqamli marketing strategiyalarining raqamli iqtisodiyotda iste'molchilar xulq-atvoriga ta'sirini tahlil qilish.....	214
Raxmatova Sitora Shuxratjon qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini takomillashtirish.....	221
Xudayberganova Zarofat Zaxidovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda ichki va tashqi muhit.....	227
Saypullayev Ilhomjon Abduraxmonovich	
Buxgalteriya axborotining sifat tavsiflari	233
Raxmatova Shaxnoza Shukurovna	
Роль и значение логистики в развитии коммерческой деятельности торговых предприятий	240
Маматкулова Шоира Джалоловна	
Uzum yetishtirishning tashkiliy-huquqiy munosabatlari va sohani rivojlantirish imkoniyatlari.....	245
Boltayev N. N.	
Tashqi savdo jarayonlarini tashkil qilishning nazariy uslubiy asoslari.....	249
Qurbonov A. U.	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	254
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Kichik biznes subyektlarining raqobatbardoshligini o'ziga xos xususiyatlari.....	259
Axmedov Oybek Turgunpulatovich	
Агротуризм как источник дополнительного дохода для фермеров в самаркандской области.....	263
Анваров Нодир Аллаёрович, Назарова Раъно Рустамовна	
Tijorat banklari faoliyatida islomiy bank xizmatlarini rivojlantirish istiqbollari.....	272
Absamatov Askar Ergashovich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatida mikromoliyaviy xizmatlar ko'rsatishning zamonaviy holati.....	277
Yusupov Abbosxon Aliyevich	
The Experience of The Japanese State in Increasing Investment Activity in Uzbekistan.....	285
Satoshi Sugahara, Ochilov Bobur	
Paxta-to'qimachilik klasterlarida sotish baholarining tahlili.....	292
Nazarova Maryam Sharipovna, Kazakova Zulayxo Saloxiddinovna	
Tadbirkorlik subyektlari eksportida raqamli platformalardan foydalanish strategiyalari	297
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Tijorat banklarida xalqaro iqtisodiy sanksiyalar va eksportga taqiqlar bilan bog'liq risklarni baholash va kamaytirish matritsasining metodologiyasi	304
Keldiyorov Shohruh Ilyos o'g'li	
Sotish jarayonlari hisobini buxgalteriya hisobining xalqaro standartlari asosida takomillashtirish.....	308
Eshmuradov Ulug'bek Tashmuratovich	
Tijorat banklari faoliyatida transformatsiyalanish jarayonlarining asosiy yo'nalishlari.....	313
Bekmurodov Abbos Amiriddinovich	
Agroklasterlarda moliyaviy natijalar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish masalalari.....	318
Alikulov Abdimo'min Ismatovich, Toshpulatov Jalil Baxodirovich	
Tijorat banklarida investitsiya siyosatini amalga oshirishning muhim jihatlari.....	324
Abiyev Davron Ilxomovich	

Проблемы и решения при оптимизации финансового моделирования деятельности предприятия	331
Юлдошева Гулноза Абдинабиевна	
Hududiy iqtisodiy xavfsizlik va uning asosiy xususiyatlari.....	336
Raximov E. N.	
Boshqarish sifatining iqtisodiy mohiyati va uni rivojlantirish masalalari	343
Shoyev Davronbek Axmadjonovich, Ahmadjonova Gulsanam	
Важность данных о движении затрат для повышения эффективности управления предприятием.....	346
Расулова Ш. X.	
Korxonalar daromadlariga ta'sir qiluvchi risklarning tahlili	351
Sa'dullayev Oybek Turdiali o'g'li	
Xalqaro standartlar asosida daromadlar hisobini tashkil etish.....	364
Abdusaidov Sanjar Jaloliddin o'g'li	
Выработка страховой системы защиты владельцев депозита.....	368
Узакова Камола Бехзодовна	
Обзор законодательных и регуляторных положений по введению и регулированию	
Исламской банковской деятельности в юрисдикции Республики Казахстан	372
Ёркулов Умиджон	
Перспективы развития производства и экспорта плодоовощной продукции в Узбекистане	378
Узганбаева Дилноза Тохтасиновна	
Перспективы развития государственного управления высшим образованием	
в условиях функционирования рынка	382
Умаров Диёр Равшанович	
O'zbekiston moliya tizimida mahalliy moliyaning o'ziga xos xususiyatlari	388
Turotova Nigora Xolmurod qizi	
Qishloq joylarda xizmat ko'rsatish sohasi orqali aholini ish bilan bandligini ta'minlash istiqbollari.....	393
Taylakova Dilafro'z Baymammatovna	
Увеличение привлекательности инвестиций в туристической	
отрасли через стратегическое финансирование	399
Хусниддинов Нуриддин	
Agrobiznesni innovatsion rivojlantirish loyihalarini moliyalashtirishning metodologik asoslari.....	402
To'ychiyev Abduraxmon G'ofurovich	
Virtual bank – kelib chiqishi va moliyaviy xizmatlar kelajagi.....	406
Nabiyeva Feruza Odilovna	
Проблемы и перспективы развития депозитных операций	
коммерческих банков Республики Узбекистан	411
Холмирзаев Эльбек Бахтиерович	
Smart-shartnomalar – raqamli marketingning zamonaviy texnologiyalaridan biri sifatida	415
Yahyojonov N. B.	
Banklarda depozit operatsiyalarini hisobini yuritish tartibi.....	420
Mirzayeva Xilola Jaloliddin qizi	
Kichik biznes korxonalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning iqtisodiy samaradorligi	424
Mamanazarova N. J., Jamilova N. X.	
Проблемы привлечения финансирования за счет корпоративных облигаций	429
Рахмедова Мадинахон Нусрат кизи	
Формирование финансовой стратегии местных бюджетов	433
Примова Н. И.	
Xizmat ko'rsatish korxonalarini soliqqa tortishning dolzarb muammolari va ularning yechimlari	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
O'zbekistonda hududlar kesimida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish holati.....	445
Uralov Baxtiyor Maxmudovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Experience of Islamic financial organizations in CIS countries	
and opportunities to use it effectively in Uzbekistan	450
Sattarova Dilduza Dilshodbekovna	
Qashqadaryo viloyati hududlarining vertikal o'sish holati va xususiyatlari	456
Erkayeva Gulbaxor Panjiyevna, Raximova Madina Shuxrat qizi	
Innovatsion o'sishga inson kapitali ta'sirining zamonaviy yondashuvlari.....	462
Ostanov Egamberdi, Ostanova Mashxura Egamberdiyevna	
Kapital bozorida institutsional investorlar sifatida sug'urta kompaniyalari ishtiroki	466
Omonov Sardor O'lmasovich	
Tadbirkorlik subyektlarining raqamli transformatsiyasining asosiy va muhim jihatlari.....	472
Nutfulloyev Tolib G'olib o'g'li	
Korxonalarda korporativ madaniyatni rivojlantirish asoslari.....	478
Sadikova Muslima Alisher qizi	
Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ga muvofiq moliyaviy hisobotlarni tuzish usullari.....	483
Sabirova Zaynab Qadambayevna	

Фондовые рынки и финансовая грамотность: путь к финансовому осознанию	488
Режаббаев Сарвар Умархонович	
Turistik korxonalarda yashil innovatsion mahsulotlar orqali samaradorlikni oshirish	491
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Milliy kapital bozorida korporativ qimmatli qog'ozlar amaliyoti tahlili	497
Otaxonova Shohyora	
Aholining turmush farovonligini yashlashning ijtimoiy-iqtisodiy masalalari	502
Qobilova Shaxnoza	
Surxondaryo viloyatida sug'oriladigan yerlardan foydalanish holatining statistik tahlili	505
Sharifi Abdul Fatah	
Economic and Social Significance of Personnel Management in Manufacturing Enterprises: A Dual Dimension Analysis	512
Sarimsakov Baxtiyor Rahmonjanovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozorining rivojlantirish istiqbollari	518
Usmanov Zayniddin Berdirasulovich	
Qurilish tashkilotlarida xodimlarning innovatsion faolligini oshirish yo'llari	523
Usmanov Ixom Achilovich	
Investitsiya jozibadorligini baholashning o'ziga xos jihatlari va metodlari	527
Uroqboyeva Farzuna Axmadjonovna	
Mamlakatning iqtisodiy rivojlanishida sanoat 4.0 ning roli: tahlil va natijalar	532
Xujaxonova Sitara Baxtiyor qizi	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida qishloq joylarda davlat xususiy sherikchilik asosida raqamli xizmatlarni takomillashtirish	537
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
Kichik firmalar raqobatbardoshligini oshirishning mintaqaviy muammolari (Xorazm viloyati misolida)	542
Vaisov Dilshod Ibodullayevich	
"Sam Antep Gilam" mchjda marketingni boshqarishni takomillashtirish yo'llari	549
Usmonova D. I.	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili	555
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Factors for the Development of The Industrial Sector of the Economy	559
Zakhidov Nodir Umidjanovich	
Mintaqa tumanlararo xo'jalik yurituvchi subyektlar qo'shma biznesini konvergent modeli	563
Yusupov Fayzulla Yakubovich	
Aholini biznesga jalb qilishda tijorat banklarining roli	567
Yaxshimuratova Xasiyat Xudaybergenovna	
Mahalliy gastronomik turizmni rivojlantirishda nazariy asoslar	571
Sultonov B. A.	
Organizational Factors Influencing Leadership Styles and Procurement Outcomes	575
Saidakhmedov Islomjon Uligbekovich	
Проблемы привлечения иностранных инвестиций в инновационном развитии экономики Узбекистана	580
Хамракулова О. Д., Халмурзаев М., Аликулов С. А.	
Тенденции развития жилищного строительства	585
Алиева Зилола Маматвалиевна	
Учет и анализ производственных затрат на предприятиях	589
Аделя Азаматовна Нематова, Ибрагимов Мансур Мардонович	
Meva-sabzavotchilik klasterlarini rivojlantirishda xorij tajribasi	592
Botirov Erkinjon Xayitovich	
Zamonaviy xizmat ko'rsatish bozori: xalqaro tendensiyalar va uy-joy fondi muammolari sarhisobi	598
Sanakulova Barnogul Rizakulovna, Berdiyeva Dilfuza Axatovna	
Роль рынка капитала в обеспечении макроэкономической стабильности Республики Узбекистан	605
Дадаханова Саида Махаммаджон кизи	
Iqtisodiyotning xususiy sektorida inson resurslarilarni moddiy rag'batlantirishni takomillashtirishda xorij tajribasi	608
Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi	
Korxonalarining investitsiya faolligini ta'minlashda soliqlarning rag'batlantiruvchi rolini oshirish xususiyatlari	613
Ilyasova Barno Axmadovna	
Dunyo davlatlari iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish tendensiyalari	618
Imomaliyeva Mohizoda, Rahmatullayev Lazizbek Nematullo o'g'li	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	623
Дурманов Акмал Шаймарданович	

Sanoat korxonalarida iqtisodiy resurslar mohiyatini tavsiflovchi tushunchalar	628
Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna	
Mikromoliyalash tashkilotlari faoliyatining operatsiyalar tahlili.....	633
Kamalov Shuxrat Kamalovich	
Temiryo'l transporti sanoat kompleksi korxonalarida ijtimoiy va mehnat munosabatlarini takomillashtirishning nazariy va uslubiy asoslari.....	637
Kadirova Sharofat Amonovna	
Qishloq xo'jalik korxonalarida xarajatlar hisobi va mahsulot tannarxini takomillashtirish masalalari	645
Yuldashev Sherali Xayitovich, Ishturdiyev Hasan Abdigapparovich	
Анализ экологических факторов и их влияние на финансовую безопасность страны.....	650
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Superior directions, modern trends and prospects for the development of the financial market.....	655
Narziyeva Guzal Baxtiyorovna, Raximova Umida Rabbimovna	
Kichik biznesning eksport salohiyatini oshirishda jahon tajribasi	659
Kambarova Sh. M.	
Theory and practice of evaluation of capital assets in Uzbekistan.....	665
Usmonov Bunyod	
Xizmat ko'rsatish sohasini asosiy tarmoqlariga yo'naltirilgan global investitsiyalar holati va prognozini tahlili	668
Muxammadiyev Kamoliddin G'ulomiddinovich	
Методологические основы банковского кредитования и классификация факторов, влияющих на особенности получения кредитов	672
Каримова Азиза Махмадризоевна	
Sanoat salohiyati va omillar unumdorligini iqtisodiy-statistik baholash usullari.....	676
Kasimov Azamat Abdulkarimovich	
Цифровизация банков: риски и стратегии управления финансовыми активами в цифровой эпохе.....	682
Кодиров Бобур	
Davlat-xususiy sherikligi asosida iqtisodiyot tarmoqlarining investitsion salohiyatini oshirishning o'rta muddatga mo'ljallangan istibollari (O'zbekiston temiryo'llari AJ misolida)	689
Qodirov Jasurbek Sharofitdinovich	
Banklarda mummoli kreditlar bilan ishlash: samarali strategiya va yondashuvlar	696
Mirsaliyev Erkin Ergashevich	
Agrosanoat ishlab chiqarishining raqobatbardoshligini oshirish va uning innovatsion rivojlanish bilan o'zaro bog'liqligi.....	700
Dusmatov Begmuhammad Olimjonovich, Muxtorova Oydin Sayfiddin qizi	
Hududlar iqtisodiyotini oshirishda investitsiyalarning roli	707
Akishova Shaxnoza Davlet qizi	
Xizmat ko'rsatuvchi korxonalarning iqtisodiy salohiyatini shakllantirish mexanizmlari	712
Erdonov Muhammadamin Erdon o'gli, Ibragimov Shoxrux Baxtiyorovich, Ataqulov Jahongir Valijon ug'li	
Sug'urtada anderrayting xizmatini (ARDL) modeli tahlili asosida takomillashtirish	717
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich	
Роли банков в повышении привлекательности инвестиционной среды в Узбекистане.....	727
Насиров Дилшод Фарходович	
Пути улучшения инвестиционного климата в Республике Узбекистан	731
Нозимов Элдор Анварович, Санатиллоев Ферузшох Бахтиёр угли	
Iqtisodiyot, atrof-muhit, jamiyat va madaniyat o'rtasidagi muvozanatga – obodonlashtirish xizmatlarining ta'siri.....	737
Norkulova Difuza Zoxidovna, Xayitov Jamshid Xolvoyevich	
Повышение эффективности депозитной политики в коммерческих банках.....	741
Нуриллаев Рахмат Ярашевич, Нуриллаев Шердил Жамолиддин угли	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda tovar-moddiy zaxiralar manbalari va ularni shakllantirish amaliyoti	747
Nurmanov Ulugbek Anorbayevich	
Yer rentasi mulkchilik munosabatlari rivojlanishning zaruriy sharti sifatida.....	752
Abdunazarov O.	
Формирование и развитие цифровой экономики (на примере российской федерации и Республики Узбекистан)	756
Ким П. В.	
Tijorat banklari korporativ boshqaruvida bank xizmatlari samaradorligini	760
Kudratov Sunnatulla Ropijanovich	
Tijorat banklari depozit siyosatining banklar resurs salohiyatini oshirishdagi roli	764
Jo'rayev Isroil Ibrohimovich	
Ways of Development of Electronic Commerce in Uzbekistan	770
Javliyev Nuriddin Bektimir o'g'li	
Hydro Energy as the Important Factor of the "Green Economy"	775
Isroilov Xusanboy Ibrohimjon o'g'li	

Navoiy viloyatida turizmni rivojlantirish	781
Isomiddinov Sherzod Sirojiddin o'g'li, Azamatova Nozima Jaxongirovna	
Mehnat resurslaridan foydalanish samaradorligi (Qoraqalpog'iston Respublikasi misolida).....	784
Halimova Dilora Olimboyevna	
Davlat qimmatli qog'ozlari bo'yicha daromadlilik egri chizig'ini aniqlashning fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirishdagi ahamiyati	787
Hakimov Hakimjon	
Intellectual mulkni boshqarish jarayonlari o'rganishning nazariy muammolari	793
Tirkashyev Farhod Mahmudovich	
Sug'urta kompaniyalari va tijorat banklari integratsiyalashuv jarayonini zarurligi va ahamiyati.....	796
Xudoyberdiyeva Sadoqat Abdumannonova	
Роль Среднеазиатских коллекций в развитии музеев России	801
Абдуллаева Нигора Санжаровна	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	804
Qo'ziyoyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Oliy ta'lim tizimida talabalar bilimni yuksaltirish jarayoni: muammolar va yechimlar	808
Hakimov Nazar Hakimovich, Vaxobova Marg'uba Abduxamidovna	
Yashil iqtisodiyot: mazmun mohiyati, nazariya va amaliyot	812
Yuldashev Mutallib Ibroximovich	
Samarqand viloyatida iste'mol tovarlar bozori tahlili	819
Xudaynazarova Dilnoza Gafurovna	
"HAVAS COMFORT MEDEL" MChJda marketing xizmatini tashkillashtirish va uning samaradorligini oshirish yo'llari	823
Musyeva Shoirazimovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini soliqlar vositasida rag'batlantirishning klassik nazariyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	831
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Yoshlarning ish bilan bandligini ta'minlashning asosiy yo'nalishlari.....	837
Mamaraximov Bekzod Erkinovich	
Chakana bank xizmatlarini rivojlantirish hududlar barqaror rivojlanishining omili sifatida	841
Niyozov Zuxur Davronovich	
Raqamli texnologiyalar asosida oziq-ovqat ta'minoti zanjirini rivojlantirish omillari	845
Yusupov Muxiddin Soatovich	
O'zbekistonda korporativ kreditlash amaliyotini rivojlantirish orqali investitsiya jalb qilish imkoniyatlari.....	855
Asatullayev Alisher	
Davlat budjeti jarayonini takomillashtirish masalalari	860
Ataxanov Bekpo'lat Abdullayevich	
Особенности применения теории игр в задачах организационно-экономического механизма тепличного хозяйства	866
Дурманов Акмал Шаймарданович	
Yuridik shaxslar mol-mulkini soliqqa tortishni rivojlantirish yo'llari	872
Gadayev Jaxongir Muhammadi o'g'li	
Some Principle Issues in the Effective use of Budget Funds in Universities	876
Khairiddinov Sh. B.	
Directions of Using Negotiations in Keeping Peace and Ensuring Stability in Society	879
Khoidarova Fariza Tukhtabaevna	
Elektrotexnika sanoati korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanish.....	883
Mamayusupova Mashxura Sodiqovna	
Elektron tijoratning zamonaviy iqtisodiyotga ta'sirini o'rganish va uni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini aniqlash	887
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
Foreign Direct Investment and Electricity Consumption During Uzbekistan's Green Transition	896
Nurbek Khalimjonov	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarini qarz kapitali orqali moliyalashtirishni takomillashtirish.....	902
Oblomuradov Narzullo Naimovich, Shavkatov Navruzbek Shavkatovich	
Mol-mulk solig'ining soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	910
Poyonov Bobur Bekmurod o'g'li	
Konfutsiychilik axloqiy negizlarida olamiy tartibot.....	916
Ruzmatova Gulnoz Miraxrarovna	
"Yashil iqtisodiyot"ni joriy etish istiqbollari	923
Saloxov Sirojiddin Sadridin o'g'li	
Investitsiyaning iqtisodiy mohiyati va O'zbekiston iqtisodiyotida tutgan o'rni.....	928
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
O'zbekiston qishloq hududlarida maishiy xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish.....	933
Sharifov Shuhrat Saidahmadovich	

Exploring Big Data Applications for Knowledge Management in Higher Education Administration.....	936
Shakhzod Saydullaev	
O'zbekiston sug'urta bozorida qayta sug'urta faoliyatini rivojlantirish istiqbollari.....	944
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Ekologik turizmning turlari va uni tashkil etishda tabiiy resurslarning ahamiyati.....	950
Soatov Yusuf Xo'jayor o'g'li	
Mamlakatga xorijiy investitsyalarni jalb etishda investitsion jozibadorlikni oshirish istiqbollari	954
To'laganova Ruhshona Farrux qizi	
Raqamli iqtisodiyotga o'tish sharoitida maktabgacha ta'lim xizmatlarini holati.....	959
Umurzakova Dilnoza Egamberdiyevna	
Issues of Improving Production Cooperation in the Industry Network of Our Country	964
Xomidov Mirodiljon Xasanboy o'g'li	
Foydaning soliq obyektini sifatida shakllantirish zaruriyati.....	971
Yo'ldasheva Mohiraxon Ochestva	
O'zbekistonda energetika korxonalari faoliyatida korporativ boshqaruvining baholash usullarini tahlili.....	975
Abduraxmonova Zarina Muysinjonovna	
Soliq organlari va soliq to'lovchilar o'rtasidagi munosabatlarning yangi tizimi sharoitida soliq nazorati.....	980
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
"Ijtimoiy himoya yagona reyestri" axborot tizimining aholini ijtimoiy himoya qilishdagi o'rni.....	984
Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	
O'zbekistonda sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash yo'nalishlari.....	991
Baxriyev Dilshod Rizvonkulovich	
Анализ влияния цифровой экономики на эффективность налоговых органов	996
Бобомуротова Манзура Панжи кизи	
Tadbirkorlik muhitini yaxshilash orqali kambag'allikni qisqartirish va aholi daromadlarini oshirishning iqtisodiy-ijtimoiy ahamiyati.....	1000
Irmatova Lola	
Korxonalarda pul mablag'lari auditini takomillashtirish yo'llari.....	1005
Karamatova Noiba Xusniddinovna	
Hududlarda inklyuziv turizmni rivojlanish muammolari va istiqbollari.....	1010
Qo'ziyoyev Boxodir Azzamboy o'g'li, Ibragimov Behruz Ravshan o'g'li	
Yashil iqtisodiyotga o'tish ekologik barqarorlikning muhim omilidir	1014
Yuldashev Farhodbek Abdumutalibovich	
Strategik boshqaruv hisobini tashkil etish asoslari va tamoyillarini takomillashtirish.....	1017
Pardayeva Shahnoza Abdinabiyevna	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1022
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida oilaviy korxonalarining xizmatlar ko'rsatish sohasidagi o'rni va funksiyalari	1026
Tog'ayeva Dilnoza Azamatovna	
Совершенствование методологии исследования демографических процессов	1031
Тула Нодирбек Баходир угли	
Инновационные технологии в сфере страхования.....	1037
Хайдарова Нигинахон Шухрат кизи	
Iqtisodiyotni innovatsion isloh qilish sharoitida yer hisobini yuritishning ahamiyati.....	1042
Hojiyev Qo'chqor Mamadiyrovich	
Qattiq maishiy chiqindilarni utilizatsiya qilish orqali qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan keng foydalanishni takomillashtirish.....	1047
Sherqulov Nodir Erkin o'g'li	
Мировой опыт использования денежных и натуральных трансфертов в социальном обеспечении	1052
Гулноза Тохировна Самиева	
Davlat xaridlarini amalga oshirish orqali raqobatni rivojlantirish yo'llari	1057
Majidov Nizomjon	
Raqamli iqtisodiyot davrida kontent marketingdan foydalanish va uning bosqichlari	1064
Tohirjonov Ahmadjon Tohirjon o'g'li, Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna	
Aksiyadorlik jamiyatlari kapitalini shakllantirish manbalari va usullarini takomillashtirish.....	1070
Norqulov Mirsaid Tulqin o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasida investitsion jozibadorlikni oshirish zaruriyati	1075
Badalov Jamshid Jamolovich	
Foyda solig'i tushumi va uning O'zbekiston soliq-budjet tizimidagi ahamiyati.....	1080
Shirinov Sabir Erkinovich	
O'zbekistonda davlat korxonalari aksiyalarini moliya bozorlarida sotishni jadallashtirish yo'nalishlari	1084
Anvar Eshmatov	
Baliqchilik xo'jaliklarida xodimlar bilan hisob-kitoblar hisobining tashkiliy va uslubiy jihatlari	1088
Ametova Nasiba Danilovna	
Tijorat banklari tomonidan eksportyor korxonalarining kreditlash amaliyotini takomillashtirish	1092
Bayjanova Gozzal Sarsengaliyevna	

Digital Transformation of Tax Systems.....	1096
Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, Musabekov Sherali Nazarali o'g'li	
Yangi O'zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish yo'nalishlari.....	1101
Raxmonova Aziza Tolibovna	
Transitioning to a Green Economy and Implementing Sustainable Technological Changes in Uzbekistan.....	1106
Umarov Elshod G'ulom o'g'li	
Texnik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari daromadlari tarkibi va ularning o'ziga xos jihatlari.....	1112
Yuldashov Elmurod Abduljalil o'g'li	
Совершенствование системы профессионального управления жилищно-коммунальным хозяйством Узбекистана	1116
Икромовна Ханифа Одилловна	
Sanoat korxonalarini kreditlash amaliyotining zamonaviy holati.....	1121
Kamalova Jamila	
O'zbekistonda davlat ishtirokidagi korxonalarning huquqiy maqomi va ularni isloh qilishning istiqbollari.....	1125
Qahhorov Azizjon Ahror o'g'li	
Nodavlat notijorat tashkilotlari mablag'lari va ulardan foydalanish to'g'risidagi bajarilishlarga oid hisobotni tuzish va taqdim etish tartibi	1131
Ne'matov Oybek Ismatullayevich	
Предприятие автомобильной промышленности как объект реализации концепции устойчивого развития	1136
Туйчиев Комилжон Лазизович	
Tijorat banklari aktivlari diversifikatsiyasining nazariy ahamiyati	1143
O'ktamova Nozima Narzulla qizi	
Tijorat banklarida yangi masofaviy bank xizmat turlarini rivojlantirish	1146
Umarov Abdulquddus Abdilxatovich	
Некоторые вопросы эконометрической оценки CES – функций и их практическое применение в экономических задачах	1151
Шадиева Гулнора Мардиевна, Усманов Фарзод Шохрухович	
Использование искусственного интеллекта в спортивной индустрии.....	1158
Усманова Дилфузахон Иброхимовна	
The Role and Significance of Internal Audit as an Effective System of Internal Control in Business Entities.....	1163
Po'latov Sherzodbek Oybek o'g'li, Farmonov Ilhomjon Iqboljon o'g'li	
Qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishni takomillashtirish (Andijon viloyati misolida)	1168
Xolmatov Sanjarbek Xojimamatovich	
O'zbekiston temir yo'l transport tizimi rivojlanishining asosiy ko'rsatkichlari.....	1174
Qilichev Umid Ibadullayevich	
Hozirgi kunda O'zbekiston Respublikasi sharoitida raqamli banklar resurslarini oshirish choralari	1181
Xamraqulova Gulnozaxon Faxriddin qizi	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari kredit foiz stavkasini muvofiqlashtirish masalalari	1185
Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li	
O'zbekistonda Islom banklari faoliyatini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	1191
Vasiyev Alisher Samiyevich, Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Islom iqtisodiyotining mohiyati.....	1197
Sayfullayev Sirojiddin Soli o'g'li	
Budjet mablag'larini taqsimlanishi va maqsadli sarflanishida inson kapitalidan foydalanish va jamoatchilik nazoratining samaradorligi	1201
G'ofurov Bekzod Fayzulla o'g'li	
Maxsus iqtisodiy zonalar investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishda tarif va notarif mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlari	1207
Ja'sur Mexirzoqov Artiqboy o'g'li	
Перспективное развитие промышленной кооперации между странами	1212
Назарова Раъно Рустамовна, Жартай Жанибек Маратулы	
Soliqlar yig'iluvchanligini oshirishga ta'sir etuvchi omillar	1218
Berdiyeva Uguloy Abduraxmanovna	
Ta'lim sifatini ta'minlash oliy ta'lim xizmatlari bozorini rivojlantirishning asosiy omili.....	1222
Nematov Inatillo Ubaydullayevich	
Aholiga ko'rsatiladigan bank xizmatlarini takomillashtirish.....	1228
Umurzakova Adiba Ochilovna	
Tijorat banklari resurslari shakllanishining manbalari va yo'llari.....	1232
Raxmanov Iloxom Xurramovich	
Факторы развития культурного туризма в Узбекистане	1238
Пулатова Сурайё Юлдашевна	
Пути эффективного использования внутренних инвестиций в национальной экономике.....	1242
Рафиева Зарина Хусановна	

Development of the Country's Economy Through the Development of the Stock Market in Developing Countries	1246
Akhmedov Doniyorbek	
O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotini rivojlanishi va uning asosiy yo'nalishlari	1250
Azizova Manzura Ibragimovna	
The theoretical importance of product cost reduction in industrial production.....	1254
Dilfuza Baxramovna Safarova	
Fond bozorlarining tashkil etilishi va rivojlanish tendensiyalari.....	1261
Shamsiyev O'ktam Sayfitdinovich	
Mamlakatda davlat tibbiyot muassasalarining tutgan o'rni va ularni rivojlantirish yo'nalishlari.....	1266
Sultonova Mushtariy Abdullabbosovna	
Obligatsiyalar bozorida banklarning ishtiroki va ahamiyati.....	1272
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li	
Milliy iqtisodiyotimizda investitsiya portfelini shakllantirishning nazariy asoslari	1277
Ibragimov Gafurjan Axmetovich	
Kompaniyalarning tashqi savdo faoliyatini moliyalashtirishning nazariy asoslari va xorij tajribasi.....	1282
Ibragimov Mansur Axmedovich	
Mahalliy byudjetlar xarajatlari ijrosining samaradorligini oshirish masalalari (Jizzax viloyati misolida).....	1286
Mamayusupov Omonulla Mamatqulovich	
Ключевые факторы успеха в мотивации и управлении проектными командами.....	1295
Мансурова Севара Мансуровна	
Mehmonxona biznesida CRM tizim xizmatlarini loyihalash	1298
Ishanxodjayeva Dilfuza Erkinovna	
Внедрение цифровой трансформации высших учебных заведений.....	1302
Кучаров Абдор Сабиржанович, Абдурахмонов Абдумалик Абдурашидович, Набиева Нилуфар Наби қизи	
Mamlakatimizda masofaviy bank xizmatlarini ko'rsatuvchi tizimning rivojlanish tendensiyasi	1310
Maxmudova Muxlisa Qodirjon qizi	
Tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashning nazariy asoslari.....	1319
Davronov Saxobiddin Faxriddinovich	
O'zbekistonda suv zaxiralaridan foydalanishning retrospektiv tahlili	1324
Axmedov Sayfullo Normatovich	
Raqamli iqtisodiyot rivojlanishida to'lov tizimlarining o'rni	1334
Ismailov Xusanboy Mahammadqosim o'g'li, Rizayev Anvar Baxtiyorovich	
Fostering Entrepreneurship and Enhancing Women's Employment: The Uzbekistan Perspective	1338
Kholiyorova Shokhista	
Zamonaviy soliq tizimlarining amal qilish xususiyatlari	1341
Taniyev Ahmadjon Bahromovich	
Mamlakatimizda tijorat banklarini tashkil etishning huquqiy asoslari	1347
Masharipov Maxmud Bekturdiyevich	
Mamlakat iqtisodiyotining samarali rivojlanishida hayot sug'urtasining o'rni	1352
O. Jono'zoqov	
Sanoatda resurs tejamkorligini ta'minlash orqali barqaror rivojlanishga erishish	1358
Ergashev Sanjarbek Sobirjon o'g'li	
Southeast Asia's Green Economy and Environmental Taxation	1364
Fayzieva Nargiza Rabimovna	
Tijorat banklari biznesini boshqarishning asosiy yo'nalishlari va tahlili.....	1371
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich	
O'zbekiston Respublikasida islom banklarini tashkil etishda xorij tajribasining o'rni	1375
Yo'ldosheva Iroda Ibodulla qizi	
Baliqchilik tarmog'ida samaradorlikni baholash masalalari	1380
Fayziyev Oybek Raximovich, Aitimbetov Amirbek Koishibekovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning huquqiy-iqtisodiy asoslari va davlat siyosati..	1389
Xalikov Suyun Ravshanovich	
O'zbekiston Respublikasi hududlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ilmiy yondashuvlar	1394
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich	
O'zbekistonda davlat-xususiy sherikchilik loyihalarida islomiy moliyalashtirish konsepsiyasini asoslash va joriy etish.....	1401
Zayniddinov Ruhiddin Xusniddin o'g'li	
Korxonalar faoliyatini ifodalovchi umumiy ko'rsatkichlar asosida reytingni aniqlash	1411
Maxkamboyev Komil Abdulkovich	

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARI IJTIMOY- IQTISODIY RIVOJLANISHIGA ILMIY YONDASHUVLAR

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, Namangan muhandislik-qurilish instituti dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi hududlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ilmiy yondashuvlar haqida fikr va mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: mintaqa, hudud, ilmiy qarashlar, globallashuv, siyosat, iqtisodiyot.

Abstract: This article contains thoughts and comments about scientific approaches to the socio-economic development of the regions of the Republic of Uzbekistan.

Key words: region, territory, scientific views, globalization, politics, economy.

Аннотация: В данной статье собраны мысли и комментарии о научных подходах к социально-экономическому развитию регионов Республики Узбекистан.

Ключевые слова: регион, территория, научные взгляды, глобализация, политика, экономика.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasidagi hududlararo tengsizlikni baholash ham zarur, chunki mahalliy o'zini o'zi boshqarish islohotini amalga oshirish markazsizlashtirishning afzalliklari va qiyinchiliklari o'rtasidagi muvozanatni topish muammosini yanada kuchaytiradi, bu qarama-qarshiliklar ehtimoli bilan ifodalanadi, joylarda tanlash erkinligini ta'minlaydi. Ijtimoiy tenglik, mahalliy muammolarni hal qilishda fiskal avtonomiya va shaffoflikni, boshqaruvning turli darajalarini muvofiqlashtirish zarurligini hamda mahalliy o'zini o'zi boshqarishning mustaqilligini talab qiladi. Ular o'rtasidagi farqlar aholi farovonligi darajasida namoyon bo'ladi.

Tahlil natijalari hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajalaridagi haddan tashqari farqlar hududlar rezidentlarining iqtisodiy faollik imkoniyatlariga, ularning mehnat salohiyatidan foydalanish imkoniyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shuning uchun tafovutlar ta'sirini O'zbekiston Respublikasida hududiy siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirishning belgilovchi xususiyati, deb hisoblash mumkin.

O'zbekiston Respublikasi hududlarining rivojlanish ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli darajada, xususan, juda yuqori iqtisodiy va ekologik jihatdan asoslanmagan hududdan unumli foydalanishning turli darajalari (birinchi navbatda, qishloq xo'jaligi), ulkan maydonlar va binolarning zichligi, ekologik toza kichik maydon hamda sanatoriy-kurort va tarixiy madaniy hududlarning katta qismi, foydalanish qonuniy cheklangan va alohida himoya rejimini talab qiladigan yirik hududlarning mavjudligi kabi farqlar bilan ajralib turadi.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotning ichki ehtiyojlarga javob bermaydigan tarmoq va hududiy tuzilishini meros qilib oldi. Ayrim tarmoqlar hajmi jihatidan gipertrofiyaga uchragan, chunki xom ashyo manbalari davlatdan tashqarida qolgan (kimyo, neft-kimyo) yoki sotish bozorlarining bir qismi (metallurgiya, mashinasozlik) yo'qolgan. Boshqa tarmoqlar rivojlanmagan, ishlab chiqarishning bir qismi xo'jalik majmuasidan butunlay chiqib ketgan.

Mustaqillikning dastlabki va 2000-yillarning boshlarida O'zbekiston Respublikasida yalpi mahsulotning deyarli 80 foizini tashkil etgan ochiq texnologik sikllarga ega bo'lgan tarmoqlar import qilinadigan xom ashyo, materiallar va butlovchi qismlarning muhim hajmini, shuningdek, mahsulotlarni sotish bozorlaridan tashqarida qidirishni talab qildi. Natijada hududiy xilma-xillik kuchaydi. Biroq, o'zaro ta'sirning, mumkin bo'lgan ta'sirining asosiy sharti aynan mamlakat iqtisodiy kompleksini tashkil etuvchi mintaqalarning xilma-xilligida yotadi.

O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining butun davrida hududiy iqtisodiyotning reproduktiv jarayonlarining o'ziga xos xususiyatlari natijasida ikkita belgilovchi tendensiya xarakterli bo'lib, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining notekisligi, bu esa tez kuchayib, ishlab chiqarish, investisiyalar, inson va moliyaviy kapitalning yetakchi hududlar hududida konsentratsiyasiga hamda autsayder mintaqalarning (tushkun muammoli

hududlar) paydo bo'lishiga olib keldi; ayrim hududlarning anklav¹ iqtisodiyotining kuchayishi va boshqalarining asta-sekin pasayishi; asosan, tashqi savdo bozorlariga yo'naltirilganlik va global vaziyat bilan bog'liq bo'lgan mahalliy iqtisodiy faoliyat markazlarini shakllantirish kabi muammolarni hali ham davlat hududiy siyosatining an'anaviy vositalari bilan bartaraf etib bo'lmayapti.

To'g'ri ta'kidlanganidek, hudud iqtisodiyotining tarkibiy o'zgartirishlar tendensiyasi va strategiyasini aniqlash sohasida ular o'rtasidagi hududiy rivojlanishdagi nomutanosiblikni tenglashtirish muammolari majmuasi haligacha hal etilmagan^[1]. Farqlarni tartibga solish ko'pincha mintaqalar va jamoalarning strategik rivojlanishini ta'minlash omillaridan biri sifatida qaraladi. Ushbu fikrni tasdig'i sifatida, ayni paytda, tafovutlarni tenglashtirish emas, balki ularni tartibga solish, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy sohalarida ijobiy o'zgarishlarga erishish uchun foydalanish zarurligini yana bir bor ta'kidlaymiz.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu maqolada xorijlik olimlar Acharya A.^[2], Baykov A. A.^[3], Fawcett L.^[4], Haas E.^[5], Hettne B.^[6], Katzenstein P. J.^[7], Kuznetsov D. A.^[8], Lagutina M.^[9, 10], Mikhaylenko E.^[11], Mitrany D.^[12], Söderbaum F.^[13, 14], Telo M.^[15] va boshqalarning ilmiy ishlari metodlogik asos sifatida xizmat qildi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Zamaonaviy iqtisodiy adabiyotlar, sharhlar, xalqaro ekspertlar tomonidan xalqaro tashkilotlar uchun tayyorlangan ma'ruzalar tahlili asosida statistik ma'lumotlar, milliy va mintaqaviy innovasion tizimlarni shakllantirishda dunyo mamlakatlari aniqlangan inklyuziv o'sishning mohiyati, roli, ahamiyati, istiqbollari va xususiyatlarini o'rganish.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasi va uning hududlarining ijtimoiy-sanoat, innovasion-texnologik va tabiiy-texnogen rivojlanishi muammolarini tahlil qilib, "agar hududlar mavjudligining tabiiy-iqlim sharoitlari, ularning xom ashyo va foydali qazilmalar bilan ta'minlanishi an'anaviy omil bo'lsa, hududiy rivojlanishni rag'batlantirish, keyin ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tekisligida mintaqaviy rivojlanishning notekisligi yoki differentsiatsiyasi ilmiy jihatdan muvozanatli davlat siyosatini amalga oshirish orqali o'zgartirilishi mumkin. Hududlar rivojlanishidagi tafovutlar uchta yo'nalishda namoyon bo'ladi:

- 1) ko'rsatkichlarning miqdoriy o'zgarishi, ularning rivojlanish sur'atlarining farqlari;
- 2) mintaqaviy rivojlanish institusional muhitining notekis o'zgarishi;
- 3) tarkibiy o'zgarishlar (mulkchilik shakllari nisbatining o'zgarishi).

Ijtimoiy va iqtisodiy ko'rsatkichlardagi farqlarning oqibatlarini o'rtasida sezilarli farq mavjud. O'rganilgan ilmiy tadqiqotlarda ta'kidlanganidek, mamlakat ichidagi mintaqaviy tafovutlar kuchayib, ko'plab muammolarni keltirib chiqaradi. Xususan, ishsizlarning boshqa rivojlangan hududlarga ko'chishi, ijtimoiy keskinlikning kuchayishi, tushkunlikka tushgan hududlarda investisiya faolligining pasayishi, qashshoqlikning kuchayishi, sifatdan foydalanishning cheklanganligi, ta'lim xizmatlari va sog'liqni saqlash va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishdagi nomutanosiblik^[16].

M. Sh. Karimi va boshqalar o'z tadqiqotlarida o'sib borayotgan mintaqaviy ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlar va hududiy parchalanishning quyidagi salbiy oqibatlarini ajratib ko'rsatadi:

- iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishning tarqoq, situasion xarakterining kuchayishi;
- davlatning uzviy va samarali makroiqtisodiy tartibga solishni amalga oshira olmasligi;
- iqtisodiy resurslar va innovatsiyalarning hududiy tarqalishini oldini olish;
- texnologik innovatsiyalarning zaif tarqalishi;
- makroiqtisodiy nomutanosiblikni chuqurlashtiradigan iqtisodiy o'sishning ekstensiv omillarining ustunligi, uning namoyon bo'lishi inflyatsiya jarayonlarining tezlashishi;
- institusional innovatsiyalarning zaif hududiy tarqalishi, bu aslida tormozlashni, institusional islohotlarni sekin va noaniq amalga oshirishni anglatadi^[17], deb ta'kidlaydilar.

Hududiy tafovutlar va ularning uzoq vaqt davomida hal etilmagani tufayli yuzaga kelgan bunday o'tkir ijtimoiy muammolarni bartaraf etish zarur. Iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlaridagi farqlar iqtisodiy yaxlitlikka tahdid solayotganini aniqlab, biz shuni qo'shimcha qilamizki, ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlaridagi farqlar mintaqaviy rivojlanishning salbiy hodisasi bo'lib, hayot sifatini pasaytiradi va, albatta, inson taraqqiyoti va uni yengib o'tish kerak. Shuning uchun ham hududlararo tafovutlar masalasi ilmiy adabiyotlarda faol muhokama qilinmoqda. Bu borada, olib borgan tadqiqotimizning fazoviy farqlarni miqdoriy baholash, konvergentsiyani tekshirish, mintaqaviy

1 Umuman olganda, anklav va eksklav atamaları bir davlat tarkibiga kiruvchi, lekin boshqa bir davlat maydonlari bilan o'ralgan hududlarga nisbatan ishlatiladi (muallif).

qalararo farqlar omillarini aniqlash bo'yicha asosiy yo'nalishlarini ajratib ko'rsatish mumkin. Ushbu tadqiqot kontekstida eng qiziqarli birinchi yo'nalish - fazoviy farqlarni miqdoriy baholash.

Ushbu yo'nalishdagi ishlarda mualliflar mintaqalararo farqlar dinamikasini geterogenlikning statistik xususiyatlaridan foydalangan holda o'zgaruvchanlik koeffitsiyenti, Jini va Teyl indeksleri [18], qutblanish indeksleri [19] dan foydalanib tahlil qiladilar. Ta'kidlash joizki, nomutanosibliklarning tahdidli tabiatiga qaramay, hududiy rivojlanishdagi farqlar davlatning mintaqaviy siyosatining tartibga soluvchi ta'siriga deyarli ta'sir qilmaydi. Demak, batafsil tadqiqot va tasniflash, shuningdek, hududiy farqlarni tartibga solish usullarini ishlab chiqish zarurati tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Hududiy rivojlanishdagi farqlarning o'sishiga yo'l qo'ymaslik uchun tuzatilishi kerak.

Shunday qilib, hududiy rivojlanish ko'rsatkichlaridagi farqlar takrorlanadigan, uzoq davom etadigan va tahdidli hodisadir. Yuqorida aytib o'tilganidek, O'zbekiston Respublikasida hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlaridagi farq uzoq vaqt davomida kuzatilib kelinmoqda. Hududiy rivojlanish ko'rsatkichlarining ijtimoiy-iqtisodiy dinamikasidagi o'zgarishlar farqlar hajmiga ta'sir qilmaydi. Hatto O'zbekiston Respublikasi hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy ahvolining yaxshilanishi ham mintaqaviy farqlarning qisqarishiga olib kelmaydi. Iqtisodchilar M.M.Boris, E.K.Polgar va Zlate A.Andlarning ta'kidlashicha, "Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi qator ijobiy o'zgarishlarga qaramay, ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarning chuqurlashishi to'xtatilgani yo'q, bu iqtisodiy makonda parchalanishni saqlab qolish omili bo'lib qolmoqda" [20].

Hatto inqiroz hodisalari ham uning hajmiga ta'sir qilmaydi. Ushbu holatni 2020-yilda kutilmaganda yuzaga kelgan Toj virus pandemiya sharoitida nafaqat hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning inqirozgacha bo'lgan kamchiliklarini saqlab qoldi, balki yangi muammolarni, xususan, ko'rsatkichlarning nomutanosibligining yuzaga kelishiga sabab bo'ldi. Bunday tendensiyaning oldini olish uchun o'z vaqtida olib borilgan islohotlar hozirgi kunga kelib, O'zbekiston Respublikasi mintaqalari rivojlanishidagi turli tendensiyalar aksariyat ko'rsatkichlar bo'yicha hududlararo tengsizlikni biroz bo'lsada kamaytirishga imkon berdi.

Biroq bunday pasayish yetakchi va orqada qolgan hududlarning yaqinlashuvi asosida sodir bo'ldi, ya'ni inqiroz eng yaxshi ko'rsatkichlarga ega bo'lgan hududlarga ko'proq ta'sir ko'rsatdi. Boshqa tomondan, 2022-yil yakunlariga ko'ra, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha farqlar yana o'sdi va o'sishda davom etmoqda. O'sib borayotgan nomutanosiblik hududlar maqomlarining mustahkamlanishiga va ularning yuqori, o'rta va kam rivojlangan hududlarga (yoki yaxshi ta'minlangan hududlar, tranzit mintaqalar va orqada qolgan hududlar) bo'linishiga olib keladi, turli hududlarda fuqarolarning turmush darajasidagi farqlarning kuchayishiga olib keladi. Bunday salbiy tendensiyalar mamlakatning iqtisodiy yaxlitligiga tahdid soladi, alohida hududlarning iqtisodiy rivojlanishining anklav xarakterini shakllantiradi va ularni o'z muammolarini hal qilishga qaratadi.

Belgilangan omillar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari asosida hududiy ijtimoiy-iqtisodiy farqlar masalalarini o'rganishning dolzarbligini yana bir bor aniqlaydi. Hududiy farqlar hodisasini chuqurroq tushunish uchun ushbu mavzuni o'rganishda qo'llaniladigan konseptual va terminologik apparatni tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. "Hudud" tushunchasiga boshqa mualliflar tomonidan berilgan ta'riflarni tahlil qilaylik:

1-jadval: "Hudud" tushunchasining ilmiy yondashuvlari va talqini

Ilmiy yondashuv	Mualliflar	Konsepsiya mazmunini aniqlash
Geografik	L.Djeyms, D.Martin [21]	Hudud — ma'lum bir o'ziga xos bir xillik bilan ajralib turadigan chegara asosida ajratilgan makon.
	V.A.Popovkin [22]	Hudud — bu inson tomonidan yaratilgan tabiiy muhit, moddiy muhit, shuningdek, jamiyatning yaxlitligi
	B.E.Alayev [23]	Boshqa hududlardan ajralib turadigan va uni tashkil etuvchi elementlarning birligi, o'zaro bog'liqligi, yaxlitligiga ega bo'lgan hudud.
Ma'muriy	D.V.Dolenko [24]	Yuqori darajada tashkil etilgan va ishlab chiqarish hududiy tizimiga ega bo'lgan davlat kelib chiqishining ma'muriy-hududiy birligi.
	S.A.Romanyuk [25]	Saylangan hokimiyatga, huquqiy mustaqillikka va o'z byudjetiga ega bo'lgan submilliy darajadagi ma'muriy-hududiy birlik.
	A. A.Chub [26]	Davlat hududining turli belgilar majmui bilan ma'muriy birlikka ajratilgan, ijtimoiy taraqqiyot maqsadlariga erishish uchun ongli ravishda yo'naltiriladigan va muvofiqlashtiriladigan qismi.
Iqtisodiy	M.Z.Bor [27]	Hudud — proporsionallikning buzilishi nomutanosiblik yoki nomutanosiblikning paydo bo'lishiga olib keladi.
	M.M.Nekrasov [28]	Tabiiy resurslar majmuasini shakllangan va istiqbolli ijtimoiy infratuzilma bilan birlashtirishga asoslangan bir xil tabiiy sharoitlarga ega bo'lgan davlat hududi.
	L.O.Petkova [29]	Geografik sharoiti va tabiiy resurslarga ixtisoslashuvi bilan ajralib turadigan mamlakat xalq xo'jaligi majmuasining ma'lum qismi.

1-jadval ma'lumotlaridan o'rinish turibdiki, "Hudud" tushunchasining ko'p qirraliligi uni tasniflashda yondashuvlarning xilma-xilligini belgilaydi. Biroq, bizning fikrimizcha, eng maqbul tasnif, moliyaning hozirgi holati, ijtimoiy va tabiiy muhit, geografik va tabiiy xususiyatlar hamda iqtisodiy rivojlanish darajasi kabi belgilarga asoslanadi.

Birinci tasniflash belgisi — iqtisodiy rivojlanish darajasi - hududlarning yuqori darajada rivojlangan mintaqalar, shakllanayotgan, rivojlanayotgan va rivojlanmagan hududlarga bo'linishini belgilaydi.

Ikkinchi tasnif belgisi — moliyaning mavjud holati, ijtimoiy va tabiiy muhit — bozor munosabatlarining rivojlanishi, mintaqqa iqtisodiyotining ma'lum bir sohasidagi inqirozli vaziyat, butun iqtisodiy kompleksning, alohida tarmoqlarning yoki aholi hayot sohaslarining tushkunligi ko'rsatkichlari orqali aniqlanadi.

Uchinchi tasnif belgisi — geografik va tabiiy xususiyatlar bo'yicha an'anaviy ravishda qoloq, tushkunlikka tushgan, an'anaviy rivojlangan (sanoat, industrial-agrar, agrar, xomashyo), milliy ahamiyatga ega resurslarga ega yoki dasturiy jihatdan rivojlanayotgan hududlarga bo'linishini belgilaydi. Hududlar turlarining xilma-xilligidan va ularning tasnifidan qat'i nazar, ularning rivojlanishidagi barcha quyi tizimlar yagona maqsadga — tabiiy muhitni saqlab qolgan holda hudud aholisining moddiy va ma'naviy ehtiyojlarini qondirishga bo'ysundirilishi kerak [30].

Bizning fikrimizcha, "hudud" tushunchasiga hududlarni strategik tartibga solish mexanizmini ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan ma'muriy-boshqaruv omillari va ularning rivojlanish xususiyatlari hamda asosini tashkil etuvchi hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlarini va bunday ko'rsatkichlardagi farqlarni baholash uchun mamlakatning iqtisodiy xususiyatlariga ko'ra ajratilgan qismlari, deb ta'rif berish o'rinli. Hududiy rivojlanishning dastlabki g'oyasini ta'minlovchi mintaqaviy iqtisodiyotning asosiy atamalaridan biri bu iqtisodiy makondir. Bu juda ko'p obyektlar va ular orasidagi aloqalarni o'z ichiga olgan zich hudud: aholi punktlari, korxonalar, transport tarmoqlariga ega hudud.

Iqtisodiy fazo zichlik (hudud birligiga to'g'ri keladigan ko'rsatkichlar), joylashuv (bir xillik, farqlash ko'rsatkichlari), bog'liqlik (kosmos elementlari orasidagi iqtisodiy aloqalar) xarakteristikallari va parametrlar majmui bilan belgilanadi. Umumiy iqtisodiy siyosat vektori ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning sanoatdan postindustrial modeliga o'tishga, barqaror rivojlantirish, iqtisodiy tizimning mintaqaviy elementlarini global integratsiya jarayonlariga kiritish darajasini kuchaytirish uchun sharoit yaratishni ta'minlaydigan boshqaruv mexanizmlarini yoyishga qaratilgan. Bunday sharoitlar yuqori darajadagi o'z-o'zini rivojlantirish potensialini, mintaqaviy makondan samarali tashkil etish va tuzilmani talab qiladi.

Bunday omillar hududiy tafovutlar masalasini ko'rib chiqishda ijtimoiy-iqtisodiy makonni shakllantirishning turli holatlari va shartlarini hisobga olishni taqozo etadi. Hududning ijtimoiy-iqtisodiy hayot maydoni sezilarli darajada farqlangan tuzilishga ega.

Shu bilan birga, hududiy farqlarni ishonchli o'rganishning muhim sharti hududiy rivojlanish ko'rsatkichlari va ularning tartibga solinish qobiliyati hamda yig'indisi kontekstida "farq" umumiy tushunchasini eng to'liq tavsiflovchi tushunchani aniqlashtirishdir. Shuni ta'kidlash kerakki, ko'pchilik mualliflar mintaqaviy farqlarning namoyon bo'lishini tushuntiradigan konsepsiyani aniqlamaydilar.

Xususan, B.L.Lavrovskiy va V.V.Masakovlar [31] "assimetriya" va "disarmoniya" tushunchalaridan foydalanadilar. V.M.Leksin va O.M.Shvesovlar "nomutanosiblik" va "differensiatsiya" [32] tushunchalaridan foydalanadilar, O.A.Granberg [33] o'sib borayotgan hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajalarining differentsiatsiyasi haqida yozadi, E.A.Postnikova va E.O.Shilsin [34] ham differentsiatsiya jarayonlarini ko'rsatadi, E.B.Kibalov va boshqalar [35] "nomutanosiblik" tushunchasi bilan ishlaydi.

Ya'ni, bir iqtisodiy hodisani turli tushunchalar, deb atash mumkin. Bu esa tekshirilayotgan jarayonlarning mohiyatini yetarlicha chuqur tushunmaslikka, turli tadqiqotchilarning ushbu masalaga yondashuvlarining nomuvofiqligiga, sabablar va tafovutlar salbiy oqibatlarini kamaytirish hamda ularni boshqarishga yondashuvlarni turlicha tushunishga olib keladi. Xususan, assimetriya deganda, obyekt (obyektlar) vositalari va parametrlarining o'xshash tizimlar uchun xossa va parametrlarning qandaydir standart, me'yor, normal yoki tipik holatidan chetga chiqishi (yoki farqi) tushuniladi.

Me'yor yoki standart assimetriya o'lchov shkalasining birligidir. Differentsiatsiya — bu davlatning alohida hududlari ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajalari o'rtasidagi farqlarning shakllanishi jarayoni va natijasi, u ma'lum belgilarga ko'ra hududlarni ajratishdir. Nomutanosiblik deganda butun iqtisodiyotda yoki uning alohida tarmoqlarida proporsiyalarning buzilishi tushuniladi.

Ular muayyan tarmoqlarga, ijtimoiy ishlab chiqarishning turli tomonlari va qismlariga taalluqli bo'lishi mintaqaviy, mahalliy xarakterga ega bo'lishi, noto'g'ri iqtisodiy siyosatning natijasi bo'lishi mumkin, bozor mexanizmining ishlamay qolishi, iqtisodiy tizimning o'zini deformatsiyalanishi, tabiiy omillarning ofatlar, hosilning nobud bo'lishi, ma'lum resurslarning yetishmasligi va boshqalar natijasi bo'lishi mumkin. Ilmiy adabiyotlarda "nomutanosiblik" atamasi ba'zan quyidagi umuman olganda, hududlar o'rtasidagi va ichidagi daromadlarning nomutanosibligi, turli hududiy ko'rsatkichlar bo'yicha u yoki bu tarzda daromadlarni yaratish, jamg'arish va taqsimlash bilan bog'liq nomutanosiblik ko'rsatkichlarga nisbatan qo'llaniladi.

Shu tarzda, eng muhim tafovut: daromadlar bo'yicha — tekshirilayotgan bo'lsa ham, nomutanosiblik tushunchasi toraytiriladi. Tahlil qilingan adabiyotlardan ko'rinib turibdiki, "assimetriya", "nomutanosiblik", "differensiat-siya" tushunchalari yetarlicha yaqin iqtisodiy ma'noga ega. Shu bilan birga, sanab o'tilgan tushunchalarning har biri hududiy farqlarning alohida jihatlarini aks ettirishi mumkin. Shunday qilib, assimetriya va nomutanosiblik me'yordan chetga chiqish yoki ma'lum nisbatlarga rioya qilmaslikni ko'rsatadi, lekin ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning barcha ko'rsatkichlari va jarayonlari standartlarga hamda belgilangan nisbatlarga ega emas.

O'zbekiston Respublikasi hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlaridagi farqlarni va ularning sifatini tavsiflash uchun qaysi atamani qo'llash mumkinligini aniqlash uchun ma'lum vaqt oralig'ida ushbu farqlarning ko'lamini tahlil qilish maqsadga muvofiqdir. Ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning umumlashtiruvchi ko'rsatkichi — bir kishiga to'g'ri keladigan yalpi hududiy mahsulot (keyingi o'rinlarda — *YaHM*) bo'yicha qiyoslashni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir, bu esa hudud rivojlanishining yaxlit ko'rsatkichidir va shuning uchun, uning tahlili asosida mintaqalar orasidagi farqlarni baholash mumkin (2-jadval).

2-jadval: O'zbekiston Respublikasi hududlari bo'yicha individual ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlarning farqlari

Ko'rsatkichlar 2005		Ko'rsatkichning maksimal va minimal qiymatlari (mlrd. so'mda) va mintaqaviy «farqlar» 2010–2023-yillar uchun alohida yillar uchun yalpi hududiy mahsulot (vaqt) ko'rsatkichiga ko'ra.					
		2010	2015	2020	2021	2022	2023
Aholi jon boshiga <i>YaHM</i> (Navoiy viloyati bilan)	Max	1354,8 Navoiy	5016,3 Navoiy	11454,7 Navoiy	49513,0 Navoiy	57370,6 Navoiy	65855,6 Navoiy
	Min	333,2 QQR	1317,0 QQR	3772,3 QQR	10996,3 Samarqand	13258,2 Samarqand	15124,1 Samarqand
	Farq	4,07	3,81	3,04	4,5	4,33	4,35
Aholi jon boshiga <i>YaHM</i> (Navoiy viloyatisiz)	Max	884,9 Toshkent sh.	4596,1 Toshkent sh.	12529,4 Toshkent sh.	36051,4 Toshkent sh.	43166,0 Toshkent sh.	51435,4 Toshkent sh.
	Min	333,2 QQR	1317,0 QQR	3772,3 QQR	10996,3 Samarqand	13258,2 Samarqand	15124,1 Samarqand
	Farq	2,66	3,49	3,32	3,28	3,26	3,4

Eslatma: bu yerda QQR — Qoraqalpog'iston Respublikasi

Ma'lumotlar tahlili asosida biz umumiy ko'rsatkich — Respublika bo'yicha aholi jon boshiga to'g'ri keladigan *YaHM* dagi farqlar sezilarli ekanligini ko'ramiz. Bundan tashqari, ular maksimal qiymat bo'yicha ikki viloyat (Navoiy viloyati va Toshkent shahri) hamda minimal qiymat bo'yicha Qoraqalpog'iston Respublikasi va Samarqand viloyatlari hududiga to'g'ri kelishi aniqlanib, ushbu hududlarga alohida e'tibor qaratilishini talab etadi.

Aholi jon boshiga *YaHM* dan tashqari, so'nggi besh yil ichida aholi jon boshiga investisiyalarni jalb qilish bo'yicha hududiy nomutanosibliklar mavjudligini ko'rish mumkin. Agar 2005-2022-yillarda aholi jon boshiga o'zlashtirilgan investisiyalar hajmining o'rtachadan yuqori darajasi Toshkent shahri (10653,6 ming so'm) va Navoiy viloyati (8624,1 ming so'm), 2005-2022-yillarda aholi jon boshiga o'zlashtirilgan investisiyalarning minimal qiymati Farg'ona viloyati (1865,7 ming so'm) va Andijon viloyati (1982,4 ming so'm)ga to'g'ri keladi. Bundan ko'rinadiki, respublika iqtisodiyotida hududiy tafovut nafaqat daromadda balki, xarajatda ham mavjud.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Alohida ta'kidlab o'tamizki, hududiy tengsizlikning o'sishi mintaqalar miqyosida ko'proq jadallik bilan sodir bo'ladi. Bunga hududlardagi ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar, shuningdek, birlashish, ko'proq vakolatlar olish va davlat byudjeti bilan to'g'ridan-to'g'ri munosabatlarga o'tish natijasida alohida hududiy jamoalarning iqtisodiy qudratining o'sishi yordam beradi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining 14 hududidan Toshkent shahar va Navoiy viloyatidan tashqari kapital qo'yilmalarni jalb qilishning eng yuqori hajmi viloyat markazlarida kuzatildi, bu boshqa hududiy birliklardan farqli o'laroq, ularda iqtisodiy faollikning ortib borishi natijasidir.

O'zbekiston Respublikasi hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi farqlarni "noproportionallik", ularning namoyon bo'lish hodisasini esa "nomutanosiblik" deb belgilash va yanada tavsiflash maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz. Bizning fikrimizcha, ushbu tadqiqot maqsadlari uchun "nomutanosiblik" tushunchasidan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lib, bu hodisaning o'ziga xos xususiyati sifatida iqtisodiy jarayonlar muvozanatining yo'qligi va "nomutanosiblik" tushunchasidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, “nomutanosiblik” tushunchasining ushbu talqinlarini tanlashdan tartibga solish yo’li bilan hududlararo nomutanosibliklarga ta’sir etish maqsadining salmoqli tavsifi paydo bo’ladi. Bunday xususiyat nomutanosiblikni tenglashtirish, kamaytirish yoki yengib o’tish emas, balki dinamik xususiyat sifatida muvozanatga erishishdir, bu nafaqat iqtisodiy makonni mustahkamlashga yordam beradi, balki ijtimoiy-iqtisodiy sohada yanada ijobiy tarkibiy o’zgarishlar uchun potensialni ham o’z ichiga oladi. “Nomutanosiblik” tushunchasini talqin qilishda turlicha yondashuvlarni tahlil qilib, “nomutanosiblik” tushunchasiga o’ziga xos ta’rifni shakllantirish va izchil rivojlantirish uchun nomutanosiblik sabablari va “strategik nomutanosiblikni tartibga solish” tushunchasiga yondashuvlarni o’rganish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Дорош В. Ю., Пушкарчук И. М. Эволюционно-концептуальный подход к идентификации пространственных аспектов распространения экономических явлений Экономический форум. 2015. № 4. С. 6–11.
2. Acharya, A. (2012). Comparative Regionalism: A Field Whose Time has Come? *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, 47 (1), 3–15.
3. Baykov, A. A. (2012). *Comparative Integration. Practice and Models of Integration in Foreign Europe and Pacific Asia*. Moscow: Aspekt Press publ. (In Russian).
4. Fawcett, L. (2016). Regionalism by Emulation: Considerations across Time and Space. In: Telo, M., Fawcett, L. & Ponsjaert, F. (Eds.). *Interregionalism and the European Union. Post-revisionist Approach to Europe's Place in a Changing World*. Abington: Routledge. P. 33–55.
5. Haas, E. (1975). *The Obsolescence of Regional Integration Theory*. Berkeley: Institute of International Studies, University of California.
6. Hettne, B. (2005). Beyond the “New Regionalism” *New Political Economy*, 10 (4), 543–571. DOI:10.1080/13563460500344484
7. Katzenstein, P. J. (1996). Regionalism in Comparative Perspective. *Cooperation and Conflict*, 31 (92), 123–159.
8. Kuznetsov, D. A. (2016). Trans: Problems of Terminology and Conceptualization. *Comparative Politics*, 7 (2), 14–25. DOI: 10.18611/2221–3279–2016–7–2(23)–14–25.
9. Lagutina, M. (2020). A Concept of Eurasia: from Classical Eurasianism to Pragmatic Eurasianism. In: Lagutina, M. (Eds.). *Regional Integration and Future Cooperation Initiatives in the Eurasian Economic Union*. IGI Global. P. 1–15.
10. Lagutina, M. (2019c). BRICS in a World of Regions. *Third World Thematic: A TWQ Journal*, 4 (6), 442–458.
11. Mikhaylenko, E. & Mikhaylenko, V. (2020). Eurasian: Specifics, Problems and Prospects. In: Lagutina, M. (Eds.). *Regional Integration and Future Cooperation Initiatives in the Eurasian Economic Union*. IGI Global. P. 16–36.
12. Mitrany, D. (1965). The Prospect of European Integration: Federal or Functional. *Journal of Common Market Studies*, 4 (2), 119–149. DOI: 10.1111/j.1468–5965.1965.tb01124.x
13. Söderbaum, F. (2005). Exploiting the Links between Micro-mintaqashunoslik and Macro-. In: Farrell, M., Hettne, B. & Van Langenhove, L. (Eds.). *Global Politics of: Theory and Practice*. London: Pluto Press. P. 87–103.
14. Söderbaum, F. (2009). Comparative Regional Integration and Mintaqashunoslik. In: Landman, T. & Robinson, N. (Eds.).
15. Telo, M. (2007). *European Union and New regionalism: Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era*. Cornwall: Ashgate Publishing.
16. Keohane R. O., Nye J. S. *Interdependence in World Politics // The Theoretical Evolution of International Political Economy: A Reader / Ed. by G. T. Crane, A. Amawi*. New York: Oxford University Press, 1997.
17. Karimi, M. Sh., Karamelikli, H., and Heidarian, M. (2019). Impact of an economic development plan on regional disparities in Iran, *Area Development and Policy*, 24 June, 2019. URL: <https://rsa.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23792949.2019.1626256> (дата звернення: 02.12.2019).
18. Herzfeld T. (2008). *Interregional Income Distribution: A comparison of Russian and Chinese Experience*. *Post-Communist Economies*, Vol. 20, № 4, 431–450.; Yemtsov R. (2005). Quo vadis? Inequality and poverty Dynamics across Russian regions. *Spatial Inequality and development*. Oxford University Press. Oxford. Pp. 348–397.;
19. Fedorov I. (2002). Regional inequality and regional polarization in Russia. 1990-99. *World Development*, Vol. 30, № 3, 443–456.
20. Borys, M. M., Polgar, E. K. and Zlate A. (2008). Real Convergence and the Determinants of Growth in EU Candidate and Potential Candidate Countries: A Panel Data Approach. *European Central Bank Occasional Paper Series*. N. 8. Frankfurt.
21. Джеймс Л., Мартин Дж. Все возможные миры : монография. URL: <http://maxima-library.org/knigi/year/b/437657> (дата звернення: 12.05.2016).
22. Поповкин В. А. Регионально-целостный подход в экономике: монография. Киев: Научная мысль, 1993. 219 с.
23. Алаев Э. Б. Социально-экономическая география: понятийно-терминологический словарь. URL: <https://www.twirpx.com/file/981535/> (дата звернення: 03.12.2016).
24. Доленко Д. В. Территориальное устройство общества: социальнополитический анализ : монография. URL: Саранск, 1993.
25. Романюк С. А. Политика регионального развития в Украине: современное состояние и новые возможности: региональные исследования: монография. Киев: УАДУ, 2001. 112 с.
26. Чуб А. А. Регионы России. Факторы устойчивости и институциональные предпосылки развития в условиях глобализации: монография. Москва : РИОР: ИНФРА-М, 2019. 232 с.

27. Бор М. З. Основы экономических исследований. Логика. Методология. Организация. Методика: монография. Москва: ДИС, 2008. 140 с.
28. Некрасов Н. Н. Региональная экономика : монография. URL: <https://www.twirpx.com/file/1204129/> (дата звернения: 17.03.2016).
29. Петкова Л. А. Теоретико-методологические основы экономического роста в Украине: региональные аспекты : дис. ... д-ра экон. наук : 08.10.01. Киев, 2006. 442 с.
30. Ветлугин С. Ю. Региональная политика зарубежных государств: альтернативные подходы. Проблемы современной экономики. Евразийский междуродный научно-аналитический журнал. 2004. № 4 (12). С. 183–186. URL : <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=590> (дата звернения: 17.03.2018).
31. Лавровский Б. Л., Масаков В. В. К вопросу о методологии и технике региональной классификации. Региональная политика, направленная на сокращение социально-экономической и правовой асимметрии: сб. трудов / под ред. В. Е. Селиверстова. Новосибирск, 2000. Вып. 2. С. 65–86.; Лавровский Б. Л., Шильцин Е. А. Индикаторы вариации в региональных исследованиях: учеб.-метод. пособие. Новосибирск : Изд-во НГТУ, 2009. 63 с.
32. Лексин В. Н., Швецов А. Н. Государство и регионы: теория и практика государственного регулирования территориального развития. Изд. 6, стереот. Москва : URSS. 2012. 368 с.
33. Пространственный аспект социально-экономического развития. К программе социально-экономического развития России 2008-2016 гг. : науч. доклад / рук. авт. кол. Р. С. Гринберг. Москва : Институт экономики РАН, 2008. 246 с. URL: http://site-298132.mozfiles.com/files/298132/conf2008_experts_grinberg.pdf (дата звернения: 13.09.2015).
34. Постникова Е. А., Шильцин Е. А. Новейшие тенденции регионального развития : некоторые фрагменты. Регион: экономика и социология. 2009. № 3. С. 67–86.
35. Кибалов Е. Б., Горяченко В. И., Хуторецкий А. Б. Системный анализ ожидаемой эффективности крупномасштабных проектов : монография. Новосибирск : ИЭОПП СО РАН, 2008. 162 с.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 11-12

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.